

Protocol

Echtscheiding

Tinker Bell

Kinderdagverblijven B.V.

Schoolstraat 38
2712 VC Zoetermeer
Tel 079-3167555
www.tinker-bell.nl

Inhoudsopgave

	Blz.
Inleiding	3
1. Verdeling verantwoordelijkheden	4
2. Definitie echtscheiding	5
3. Signaleren	5
4. Stroomdiagram: wat te doen bij kinderen die problemen ondervinden bij een echtscheiding	6
Toelichting stroomdiagram	8
5. Omgangsregeling na de scheiding	13
Bijlagen	
1. Algemeen; kinderen die met een scheiding te maken krijgen	16
2. Reacties, signalen en manieren van uiten van kinderen in verschillende leeftijdsfasen (0-4 jaar)	17
3. Aandachtspunten tijdens een gesprek met ouders	21
4. Aandachtspunten tijdens een gesprek met het kind	23
5. Interne contactpersonen	24
6. Invulblad geraadpleegde/ benaderde instellingen	25

Inleiding

Protocol echtscheidingen

Dit protocol geeft richtlijnen bij het signaleren van en het handelen bij kinderen die problemen ondervinden op het gebied van een echtscheiding van de ouders¹. Ook geeft het richtlijnen met betrekking tot de omgang met ouders en het omgangsrecht.

Onder leid(st)ers wordt hier verstaan een ieder die werkt met kinderen van 0 tot en met 4 jaar, maar geen hulpverleningsverantwoordelijkheid heeft.

Waarom een protocol over echtscheidingen?

Een protocol over echtscheidingen geeft inzicht in mogelijke reacties en signalen van kinderen op een echtscheiding. Er wordt beschreven wat je kunt doen en hoe je kan reageren. Ook geeft het inzicht in het omgangsrecht; kan je een ouder bijvoorbeeld weren en hoe moet je in bepaalde situaties met ouders omgaan.

Hoe werkt dit protocol

Het stroomdiagram geeft een overzicht van mogelijk te volgen handelingswijzen. Deze worden tevens toegelicht. In de bijlagen van dit protocol staat aanvullende informatie over signaleren en gespreksvoering. Binnen Tinker Bell is er tevens een aparte sociale kaart aanwezig waarop allerlei relevante instellingen vermeld staan.

In dit protocol wordt het uitgangspunt gehanteerd dat het belang van het kind altijd voorop staat. Ook indien er een situatie van belangentegenstelling tussen ouder en kind ontstaat.

---

¹Met ouder wordt in dit protocol ook opvoeder of verzorger bedoeld.

1. Verdeling van de verantwoordelijkheden

Verantwoordelijkheden directie

- Het informeren van ouders, oudercommissie en leid(st)ers over dit protocol.
- Het steunen van alle leid(st)ers in hun handelen volgens dit protocol.
- Zorgdragen dat er voldoende deskundigheid bij en informatie voor de leidsters is over signaleren en omgaan met kinderen die problemen ondervinden bij een scheiding.
- Eindverantwoordelijkheid dragen voor de uitvoering van dit protocol.
- Herkennen van signalen bij het kind die er op kunnen wijzen dat het kind problemen ondervindt door de scheiding.
- Functioneren als vraagbaak binnen de instelling voor algemene informatie over (het protocol) echtscheidingen.
- Overleg met de leid(st)ers die zorgdragen voor een kind in een echtscheidingssituatie.
- Indien nodig; overleggen met andere leid(st)ers.
- Vaststellen van taken voor een ieder (wie doet wat wanneer).
- Zonodig ouders doorverwijzen. Ook kan rechtstreeks contact opgenomen worden met het bureau jeugdzorg die hulp op maat kan zoeken of met de jeugdafdeling van het RIAGG of de GGZ. In de sociale kaart staan meer instellingen.
- De belangen van het kind boven alles laten gaan bij het nemen van beslissingen.
- Toezien op een zorgvuldige omgang met de privacy van het betreffende gezin.
- Verslaglegging.
- Afsluiten van de case.
- Evalueren van de genomen stappen.
- Periodiek bijstellen van het protocol.

Verantwoordelijkheden leidsters

- Signalen herkennen die erop kunnen wijzen dat er zich problemen bij het kind voordoen (die te maken kunnen hebben met de scheiding).
- Het uitvoeren van afspraken die zijn voortgekomen uit overleg met de directie, zoals observeren, een gesprek voeren met de ouders, deze eventueel helpen bij het zoeken van hulp voor het kind, bijvoorbeeld door doorverwijzing (zie hier voor ook de sociale kaart).
- Weten hoe te handelen met de verschillende vormen van omgangsrecht.

Directie en leidsters zijn niet verantwoordelijk voor:

- Vaststellen of zich al dan niet daadwerkelijk problemen met betrekking tot de scheiding voordoen, hier zijn andere hulpverlenende instellingen voor.
- Het verlenen van professionele hulp aan ouders en kind (hulp die de vorm aanneemt van begeleiding of therapie).
- Anderszins betrokken zijn bij echtscheidingsperikelen tussen de ouders.

2. Definitie echtscheiding

Echtscheiding; twee mensen die voorheen een duurzame emotionele relatie hadden, verbreken deze. Het maakt in dit kader geen verschil of het gaat om gehuwden of samenwonenden. Ook is niet van belang of het gaat om man-vrouw relaties of man-man/vrouw-vrouw relaties.

Scheiden betekent een (langdurige) relatie beëindigen en veelal een rouwproces doormaken waar een vorm van afscheid nemen bij hoort.

3. Signaleren

Soms zijn er signalen, die een echtscheiding aankondigen, bijvoorbeeld:

- Ouders (of één van de ouders) komen niet meer mee naar Tinker Bell.
- Er is opvallend minder contact met de ouders.
- Plotselinge sterke gedragsveranderingen bij ouders en/of kind.
- Het kind is meer ziek en/of afwezig dan voorheen.

Signalen die problemen bij het kind kunnen aangeven met betrekking tot de scheiding:

Kinderen waarvan de ouders uit elkaar gaan of net uit elkaar gegaan zijn, kunnen verschillende signalen laten zien. Deze signalen kunnen er op wijzen dat het kind problemen heeft met de echtscheiding, maar ze kunnen ook een andere oorzaak hebben.

Bij signaleren gaat het in de eerste plaats om de zorg die je hebt voor een kind, waarvoor je geen duidelijke verklaring kunt vinden. Als de ouders van een kind uit elkaar gaan of net uit elkaar zijn, kan dit een oorzaak zijn. Het is niet aan ons om vast te stellen of er daadwerkelijk problemen zijn die samengaan met het uit elkaar gaan van de ouders. Wel kunnen wij een (zorgelijke) gedragsverandering signaleren bij een kind waardoor wij een vermoeden kunnen krijgen dat er wat aan de hand is. Kinderen kunnen op verschillende manieren met een scheiding omgaan. Het ene kind kan helemaal opleven omdat er minder spanningen zijn in het dagelijkse leven, maar een ander kind kan droevig en stil in een hoekje gaan zitten. Het is dan nodig dat belangrijke personen in de omgeving van het kind de verantwoordelijkheid nemen om de situatie bespreekbaar te maken.

Normen, waarden en dilemma's:

Signaleren vraagt om bewustwording van eigen normen en waarden. Signalen worden vaak verschillend geïnterpreteerd. Iedereen kijkt vanuit een eigen achtergrond naar een onderwerp. Zo ook naar een echtscheidingssituatie. Als je in je eigen omgeving te maken hebt gehad met een scheiding kun je er heel anders mee omgaan, dan wanneer dit niet het geval is. Wanneer maak jij je zorgen om een kind? Verschilt dat met anderen? En als dat zo is, hoe ga je daar dan mee om?

Vragen en/of onzekerheden kunnen je tegenhouden verder te kijken en/of stappen te ondernemen: heb ik het wel goed? Hoe zullen de ouders reageren? Bij wie kan ik terecht? Een scheiding zal zo erg toch niet zijn? Is het mijn taak wat met deze signalen te doen?

Objectief signaleren:

Het is belangrijk dat je objectief signaleert. Dat wil zeggen dat je concrete, feitelijke zorgen beschrijft en dat je niet interpreteert. Bijvoorbeeld: 'Martijn loopt sinds een week weer met een luier om, terwijl hij daarvoor zindelijk was'. En niet: 'Martijn is weer onzindelijk geworden en heeft dus een terugval in zijn ontwikkeling, omdat zijn ouders gescheiden zijn'.

Eigen deskundigheid:

Als leid(st)er heb je kennis van de ontwikkeling van kinderen. Je bent daarom deskundig in het signaleren van (plotseling) afwijkend gedrag. Vertrouw op je gevoel en kennis als je denkt dat er iets aan de hand is.

Wanneer je zorg hebt voor een kind is het belangrijk daar iets mee te doen. In het volgende hoofdstuk worden verschillende handelingsmogelijkheden beschreven.

4. Stroomdiagram: wat te doen bij kinderen die problemen ondervinden bij een echtscheiding

Stroomdiagram bij het signaleren en onderkennen van problemen:

Wanneer je te maken krijgt met problemen die je tegenkomt bij kinderen, is het goed om volgens een bepaalde manier te werk te gaan om na te gaan of er werkelijk problemen zijn en of je deze in kaart kunt brengen. Hieronder staat een stroomdiagram. Dit is een soort stappenplan. Het helpt je om op een afgesproken professionele manier met de situatie om te gaan en zoveel mogelijk 'toevalligheden' uit te sluiten. Het gaat hier om stappen die je neemt in een proces om helder te krijgen of er een probleem is.

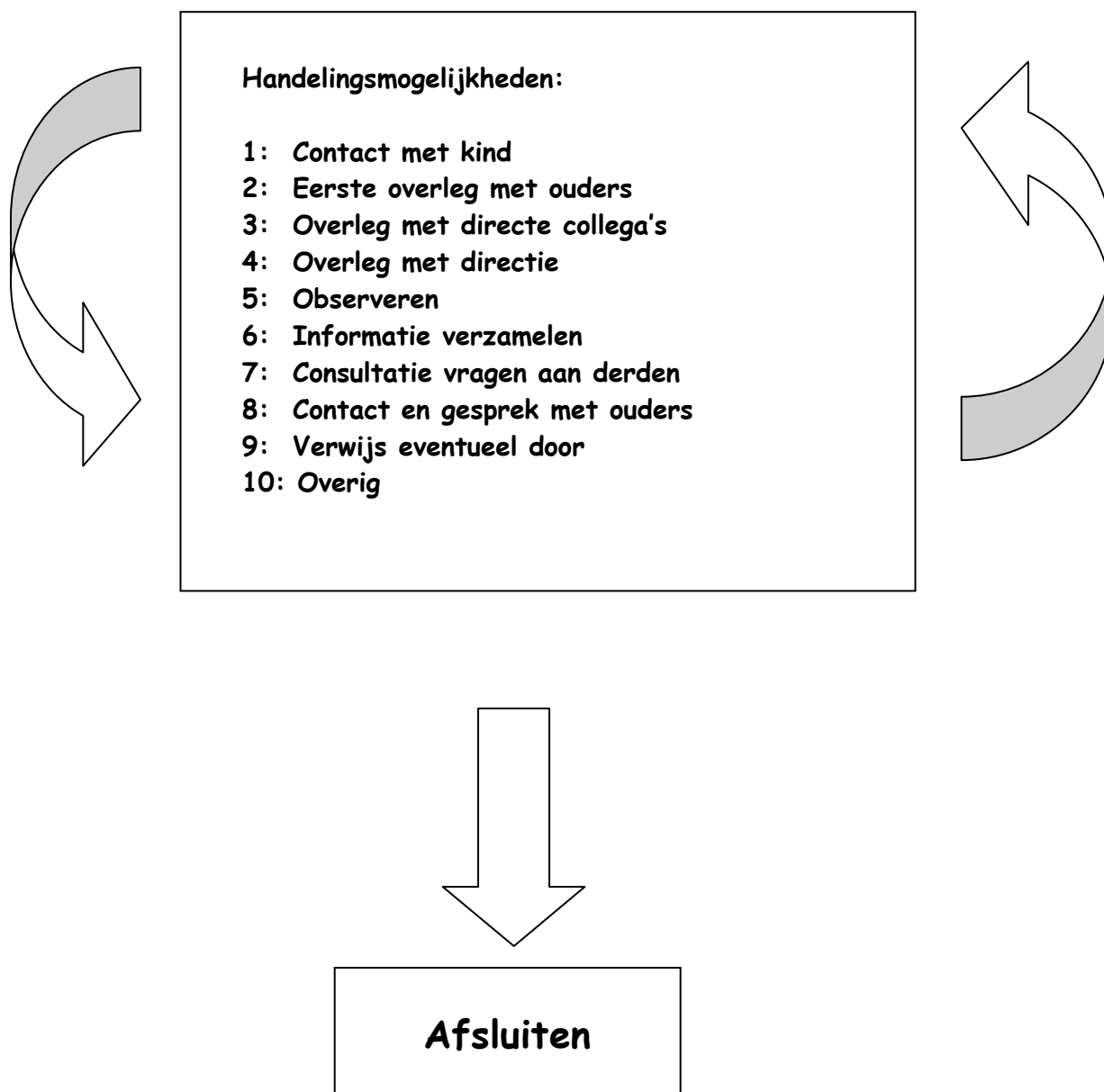
Het begint bij signaleren-vermoeden-onderkennen: je vermoedt een probleem als mogelijke oorzaak van opvallend gedrag bij een kind waar je mee werkt. Je denkt dat de scheiding van de ouders een oorzaak van de problemen bij het kind kunnen zijn. Vervolgens zijn er een aantal handelingsmogelijkheden.

Handelingsmogelijkheden: wat kan je doen?

In het stroomdiagram staan handelingsmogelijkheden die verder worden uitgediept. Onderneem één of meerdere handelingsmogelijkheden wanneer je een bepaalde zorg hebt over een kind. Let op; voordat je een handelingsmogelijkheid kiest, dien je eerst overleg te plegen met de directie of het hoofd.

Als je het idee hebt dat er wat met een kind aan de hand is, is het belangrijk dat je zo snel mogelijk stappen onderneemt. Het is niet de bedoeling dat je vaststelt of er daadwerkelijk problemen zijn met het kind. Houd je alleen bezig met het observeren en herkennen van signalen die het kind afgeeft. De rest laten we over aan professionele hulpverleners.

Stroomdiagram

Toelichting bij het stroomdiagram

Contact met het kind en observeren:

Leid(st)ers die met kinderen werken behoren voor het kind een veilige omgeving te creëren. Voor kinderen die net met een scheiding te maken hebben gehad is een gestructureerde omgeving belangrijk. Er is immers al genoeg verandering voor hen geweest. Kinderen zullen in een vertrouwde omgeving ook eerder signalen afgeven. Bij jonge kinderen, die zich verbaal nog moeilijk kunnen uiten, zijn vooral lichamelijke en gedragssignalen belangrijk. Denk bijvoorbeeld aan driftbuien of het niet getroost willen worden bij verdriet.

Baby's kunnen allerlei lichamelijke signalen afgeven, denk aan huilen of buikkrimp. Ondanks het feit dat (vooral zeer jonge baby's) weinig zullen oppikken van deze periode, zijn ze toch onderhevig aan spanningen en waarschijnlijk ruzies waarop ze lichamelijke reacties (kunnen) geven.

Vanaf de peuterleeftijd gaan kinderen zinnen maken en kunnen ze zich soms verbaal uitdrukken over hun situatie. Dan kan het voorkomen dat kinderen een uitspraak doen waar je zorg over hebt, bijvoorbeeld 'papa vindt mij niet meer lief, want hij wil niet meer bij mij wonen'. Het is mogelijk dat een peuter dit spontaan zegt. Een peuter kan ook versterkte negatieve emoties vertonen of een terugval krijgen in de ontwikkeling. Denk bijvoorbeeld aan een peuter die eerst zelfstandig kon lopen maar nu alleen maar gedragen wil worden: onbewust verlangt hij terug naar de 'goede oude babytijd' waarin papa en mama nog samen waren. Kinderen pikken ook vijandigheid op tussen hun ouders. Een kind kan dan bijvoorbeeld ineens roepen: 'Mama is hartstikke gek!'

Oudere kinderen kunnen veel bewuster met de scheiding te maken krijgen. Zij zullen waarschijnlijk een aantal fasen doorlopen om de scheiding te verwerken. Ze maken misschien vijandigheid en ruzies tussen twee mensen van wie ze houden bewust mee. Er zijn kinderen die doen alsof er niets aan de hand is of die zichzelf de schuld geven. Ook zijn er kinderen die extra behulpzaam zijn terwijl anderen agressief gedrag vertonen. En hoe komt het dat een kind de laatste tijd met hoofdpijn of buikpijn komt? Komt dit door spanningen of is het kind gewoon ziek?

Vanaf het moment dat een kind een gesprek kan voeren, kun je in het gewone contact met het kind belangstellende vragen stellen die mogelijk extra informatie verschaffen. Denk aan vragen als: Hoe gaat het met ....? Wat heb je gisteren gedaan? Wat heb je getekend? Ook kan je meegaan in het spel van het kind en vragen welk speelgoed wat voorstelt en wat er gebeurt.

Let op: beperk je tot vragen die passen binnen jouw beroepsverantwoordelijkheid. In het contact met het kind is het niet de bedoeling dat je het kind belast met jouw zorg. Je hebt hoofdzakelijk een observerende, steunende taak.

Eerste overleg met ouders:

Als je bezorgd bent over een kind, is het van belang dit met de ouders te bespreken. Vertel wat je feitelijk hebt gezien; geef geen interpretaties; dat kan onnodige onzekerheid en ongerustheid met zich meebrengen.

Je kunt een aantal zaken in het gewone contact met ouders navragen of benoemen. Bijvoorbeeld: 'Hoe gaat het thuis? Hoe beleeft het kind het wonen in het nieuwe huis?' Dit zijn gewone belangstellende vragen, maar ze kunnen wel extra informatie geven waardoor je zorg blijft, groter wordt of verdwijnt. Ook kun je vragen of bepaald opvallend gedrag ook thuis vertoond wordt.

Voorkom dat er een lijst 'onbesproken zorgen' ligt, waardoor ouders zich afvragen waarom zij niet eerder betrokken zijn bij de zorgen die je hebt. De ouders zijn de belangrijkste gesprekspartners en informatiebron.

Als de zorg blijft kan je een eerste gesprek aangaan met de ouders. Dit overleg je weer vooraf met de directie. Je verteld wat je vermoedens zijn en waar je het wel over wilt hebben met de ouders en waarover je het (nog) niet gaat hebben.

Het is niet de bedoeling om tijdens dit (oriëntatie) gesprek met de ouders over je vermoedens van problemen bij het kind te gaan praten. Het is meer bedoeld om een zorg over bepaald opvallend gedrag uit te spreken tegen de ouder. Om met hen te bespreken of zij de zorg delen en om bijvoorbeeld samen iets af te spreken waardoor het kind zich weer anders kan gaan gedragen. Op deze manier worden ouders zich wellicht bewust van bepaald gedrag van hun kind en kun jij je manier van reageren aansluiten bij de wijze waarop er thuis op het kind gereageerd wordt.

Als dit voldoende blijkt te zijn om het kind te helpen, zorg er dan wel voor dat je de gebeurtenis en aanpak later (kort) evalueert met de ouders en bespreek het wederom met de directie en/of het hoofd.

Overleg met directe collega('s):

Het kan prettig zijn je zorg over het kind te delen met een directe collega. Dit kun je ook doen vóórdat je de ouders spreekt. Herkent deze de signalen? Zijn er andere signalen? Misschien heeft je collega dezelfde of andere signalen waargenomen. Of heeft deze een geruststellende verklaring voor de signalen.

Houd rekening met de privacy van het betreffende gezin. Bespreek vermoedelijke problemen niet met al je collega's, maar bijvoorbeeld alleen met het hoofd, de directie, of een collega die het kind goed kent, zoals de tweede leid(st)er op de groep.

Overleg met de directie:

Als je bezorgd bent over een kind en je wilt je verder in de situatie verdiepen, dan is het van belang dat je (weer) overleg pleegt met de directie.

Tijdens dit overleg met de directie beantwoord je een aantal vragen:

- Wat zijn de signalen?
- Wanneer is de zorg ontstaan?
- Waardoor is de zorg ontstaan?
- Hoe vaak komen de signalen voor?
- Wanneer komen de signalen voor?
- Veranderen de signalen in intensiteit?
- Is het aantal signalen toegenomen?
- Hoe is een eventueel gesprek met de ouders verlopen?
- Zijn er na het oudergesprek acties ondernomen?
- Wat je nu zou willen doen om het een en ander verder op te pakken c.q. te onderzoeken?

Observeren:

Wanneer je na een eerste overleg met de ouder(s) nog steeds het gevoel blijft houden, dat er iets aan de hand is met het kind, kun je besluiten over te gaan tot een observatieperiode. Geef bij de ouders aan dat je het kind wat nauwlettender zult observeren met daarbij de argumenten waarom je dat wilt doen. Observeer systematisch het gedrag van het kind in de groep: niet aan de hand van ingewikkelde schema's, maar bijvoorbeeld tijdens een concreet onderdeel van de morgen, zoals tijdens het spel of het fruit eten. Je observatiemoment hangt af van de vraag die je jezelf stelt. Het hoeft maar tien minuten te duren en een week later bijvoorbeeld nog eens tien minuten. Vaak zie je dan een verandering in het gedrag van een kind, of juist niet. Op deze manier vergelijk je het kind met zichzelf en niet met anderen van deze leeftijd. Dit geeft een zuiver beeld.

Leg voordat je begint met observeren de volgende zaken vast:

- Wat ga je observeren en hoe (objectieve, feitelijke, waarneembare signalen)?
- Wie gaat dat doen en wie schrijft het op?
- Hoe lang gaat het duren (bijvoorbeeld gedurende twee weken, elke keer dat het kind komt, tien minuten intensief)?
- Wat doe je als je na de observatieperiode nog steeds niet gerustgesteld bent?

Let op; de observatieperiode is bedoeld om objectief signalen te verzamelen.

Een vervolgobservatie mag geen excuus zijn om een moeilijke beslissing uit te stellen.

Ga integer om met verzameld materiaal en gemaakte verslagen. Berg dit zorgvuldig op, dit is niet voor anderen bestemd.

Informatie verzamelen:

Door het vragen naar en verzamelen van informatie over een kind, kunnen onduidelijkheden wegvallen. Kijk bijvoorbeeld eens of er bijzonderheden staan in de bijzonderhedenlijst, of vraag feitelijke informatie aan de ouders zelf, bijvoorbeeld of het kind voor zijn terugkerende buik- en hoofdpijnklachten naar een dokter is geweest.

Ook kun je eerdere observatieverslagen nog eens doorlezen. Je kunt je ook richten op het verzamelen van informatie over een bepaald type signaal, bijvoorbeeld het opzoeken van achtergrondinformatie over driftbuien of zindelijkheidsproblemen.

Als je besluit informatie te gaan verzamelen over een kind, kun je dit het beste opschrijven. Noteer al je feitelijke waarnemingen. Zo houd je het voor jezelf overzichtelijk. Schrijf alleen feiten op en geen interpretaties.

Zorg er weer voor dat je de opgeschreven informatie niet in het lokaal laat liggen waar derden (ouders bijvoorbeeld) het kunnen (in)zien. Je kunt opschrijven hoe het kind zich gedraagt in spel, wat het zegt, hoe het bepaalde emoties vertolkt enzovoort.

Consultatie vragen aan derden:

Wanneer je er, ook na overleg met directie, ouders en collega's niet uitkomt, bestaat meestal de mogelijkheid om consultatie of raad te vragen bij 'deskundigen' op een bepaald terrein.

Je kunt een anoniem consult bij zorg- en welzijnsinstellingen vragen, bijvoorbeeld het Consultatiebureau, RIAGG, GGZ, Bureau Jeugdzorg, de opvoedtelefoon, of de Jeugdgezondheidszorg. In dit gesprek noem je geen persoonsgegevens van het kind, alleen het geslacht en de leeftijd. In de sociale kaart staan meer adressen waar je terecht kunt.

Voor specifieke vragen over het kind aan derden, waarbij je persoonsgegevens uitwisselt, heb je altijd toestemming van een gezagdragende ouder nodig. Denk bijvoorbeeld aan contact opnemen met de huisarts of de hulpverlener van ouders. Stem dit eerst weer af met de directie.

Contact en gesprek met ouders:

Als je zorgen om een kind groot zijn en niet worden weggenomen, is er wellicht nog een oudergesprek nodig is. Bespreek dit eerst weer met de directie. Samen met de directie bespreek je wie het gesprek met de ouders gaat voeren, wat je aan de ouders verteld als reden voor het gesprek. Bedenk ook waar je het gesprek wilt houden, hoe laat, en of er opvang is voor het kind en eventuele andere kinderen. En beslis of je met beide ouders afsprekt of met één ouder. Wanneer het om ernstige zorgen gaat, die met ouders besproken moeten worden, is het van belang dat de persoon die het gesprek aangaat daarvoor opgeleid is. Als je beide ouders samen op bezoek hebt, kan dit een ongemakkelijke sfeer met zich meebrengen. Een dergelijk gesprek zal toch noodzakelijk zijn voor een juiste beeldvorming. Er kan blijken dat er iets anders aan de hand is. Het kan ook de ogen openen van ouders die tot nu toe alleen met het verwerken van hun eigen verdriet bezig waren, en daardoor minder zicht hebben gehad op hun kind. Veel gedrag van gescheiden ouders, waar jij het in het gesprek moeilijk mee kunt hebben, is 'gezond abnormaal gedrag': typisch voor iemand die in een crisis zit en ergens mee geconfronteerd wordt.

Bespreek in het gesprek in ieder geval de zorg die je hebt over het kind. Vertel feitelijk wat de zorgen zijn en vraag na of ouders deze zorg herkennen. Houd rekening met mogelijke reacties van schrik, boosheid of verdriet.

Het is niet gemakkelijk voor ouders om te horen dat het niet goed gaat met hun kind. Voor sommige ouders is het gesprek een opluchting, omdat ze zich erkent voelen in de eigen zorg over hun kind. Anderen kunnen zich schuldig voelen: zij zijn immers uit elkaar gegaan.

Kijk tijdens het gesprek wat het verhaal bij ouders losmaakt, hoe ze reageren, of ouders al hulp krijgen en wat er kan gebeuren om de zorg te verminderen. Ouders hebben vaak tijd nodig om over de geuite zorg na te denken.

Soms is één gesprek niet voldoende en is het belangrijk met ouders een vervolgspraak te maken, om te bespreken of de zorgelijke situatie inderdaad verandert.

Bepaal van tevoren welke hulp je als instelling aan ouders biedt en voor welke hulp andere instanties zijn.

Tenslotte:

Het is te allen tijde van belang dat de ouders bij de situatie betrokken worden. Je praat niet over de ouders, maar met de ouders. Het is afhankelijk van het feit of en in hoeverre de ouder jouw zorg (h)erkent, in hoeverre je met de ouder overleg kunt plegen.

Overleg met je collega en de directie is een wezenlijk onderdeel. Je staat er niet alleen voor. Vertrouwelijk met je collega of samen met je collega met een ouder praten, kan verhelderend zijn.

Je hoeft niet perse altijd iets te doen. Je kunt ook na overleg met de ouder en/of collega besluiten om (tijdelijk) niets te doen. Je kunt ook concluderen dat jouw zorg wat voorbarig was. Je kunt ook samen met de ouder een 'nieuwe aanpak' kiezen. Het is wel belangrijk de voorgevallen omstandigheden en vermoedens even te bespreken met het hoofd of de directie.

Vertrouw op jezelf en kijk en luister goed. Als leid(st)er heb je bepaalde kennis en vaardigheden. Je wilt graag op een juiste en professionele manier handelen en in overeenstemming met de organisatie waarvoor je werkt. Het is belangrijk goed naar jezelf en je intuïtie te luisteren en op jezelf te vertrouwen. In combinatie met het doorlopen van bepaalde handelwijzen na overleg met de directie, ouders en collega's, is dat vertrouwen in jezelf gerechtvaardigd.

Opvoeding binnen de groep:

Vergeet niet dat de opvoeding plaatsvindt binnen de groep. Als een kind zeer hevige gevoelens te verwerken krijgt, zoals een echtscheiding, probeer dit dan te bespreken voor zover de leeftijd dit toelaat, tenzij dit de privacy van de ouders schaadt. Je kunt hierbij gebruik maken van allerlei boekjes over echtscheidingen in de bibliotheek.

Probeer als leid(st)er de nodige steun te bieden. Door het kind afleiding te bieden, te betrekken en door wat extra aandacht te geven als luisterend oor en gesprekspartner. Toon begrip als het gedrag van het kind ervoor zorgt dat het op de groep niet gaat zoals het hoort te gaan.

5. Omgangsregeling na de scheiding

Na een echtscheiding is gezamenlijk gezag (gezag door beide ouders) de hoofdregel. Er is dan een verzorgende ouder (waar het kind verblijft) en een niet verzorgende ouder. Er zullen altijd formele afspraken zijn over het ophalen en brengen van het kind. Hier wordt in de praktijk echter vaak van afgeweken. Het is noodzaak dat je wel van te voren weet wie het kind op komt halen en als er iets op dit gebied wijzigt, je daarvan op de hoogte wordt gebracht.

Als het ouders niet meer lukt om op een harmonieuze wijze met elkaar om te gaan, mengen wij ons niet in de ruzies of een eventuele onderlinge strijd. We hebben alleen een verantwoordelijkheid op het gebied van de gemaakte afspraken over het ophalen en het brengen van het kind. Als er tussen de ouders geen harmonie meer is, houden wij ons aan de gemaakte afspraken en wijken daar niet van af. Zo kunnen er geen onduidelijkheden ontstaan en kan er achteraf niet gezegd worden dat het kind niet aan de desbetreffende ouder meegegeven had mogen worden.

Wie heeft recht op omgang met het kind na een scheiding?

Iedereen heeft recht op omgang met zijn kinderen na de echtscheiding, ook als de ouder geen gezag uitoefent. Dit wordt geregeld in een omgangsregeling.

In een omgangsregeling wordt bepaald wanneer en hoe vaak het kind/de kinderen de andere ouder ontmoeten. Een omgangsregeling kan door een rechter vastgesteld worden. Als leid(st)er is het vanuit zo'n officiële omgangsregeling ook weer belangrijk te weten wie het kind ophaalt en wanneer het wordt opgehaald. Laat hier geen onduidelijkheid over bestaan. Als er afgeweken wordt van de normale regeling moet dit door de verzorgende ouder (waar het kind zijn of haar hoofdelijk verblijf heeft) worden aangegeven.

Naast de ouders kunnen ook mensen die een goede band hebben met het kind bij de rechter om een omgangsregeling vragen. Bijvoorbeeld pleeg- en grootouders, broers en zussen.

Ontzegging van het recht op omgang

Zoals gezegd gaat men na een scheiding uit van gezamenlijk gezag. Soms gaat dit echter niet en kan hier van worden afgeweken op verzoek van de verzorgende ouder. Dit kan bijvoorbeeld als de niet verzorgende ouder voor onrust zorgt door zich te pas en te onpas met opvoedingstaken te bemoeien of als deze onophoudelijk de hoofdverblijfplaats van de kinderen ter discussie stelt en/of hen belast met discussies. Dit kan ook als de omgangsregeling moeizaam of helemaal niet goed verloopt, of als de niet verzorgende ouder overleg weigert.

Ontzegging van het recht op omgang kan ook als het contact met de andere ouder slecht is voor de geestelijke of lichamelijke ontwikkeling van het kind.

De rechter kan het recht op omgang van een ouder alleen ontzeggen als de omgang ernstig nadeel oplevert voor de geestelijke of lichamelijke ontwikkeling van het kind, of als de betreffende ouder ongeschikt of niet in staat is tot omgang met het kind.

Wie heeft recht op informatie en consultatie na een echtscheiding?

Als het gezamenlijk ouderlijk gezag niet gehandhaafd wordt, betekent dit niet dat jij niets te maken kan krijgen met de niet-gezagdragende ouder.

De niet-gezagdragende ouder kan rechtstreeks, dus buiten de gezagdragende ouder om, informatie over zijn kind inwinnen bij derden die beroepsmatig over informatie beschikken, zoals leid(st)ers van een kinderdagverblijf, leerkrachten, artsen en andere hulpverleners.

Het moet gaan om concrete relevante informatie. Gegevens die verzorging en opvoeding betreffen vallen hier niet onder. Het gaat om dingen die het kind binnen het kinderdagverblijf meemaakt: de dagindeling die het hier heeft, heeft het hier vriendjes, heeft het kind het hier naar zijn zin, enz. Op vragen als: heb je de indruk dat de moeder goed voor het kind zorgt hoeft je niet te antwoorden: daarvoor moet de ouder bij de andere ouder zijn.

Als leid(st)er heb je het recht te weigeren om informatie te geven wanneer je van mening bent dat het geven van de informatie niet in belang van het kind is.

Wanneer geen recht op de omgang, informatie en consultatieplicht?

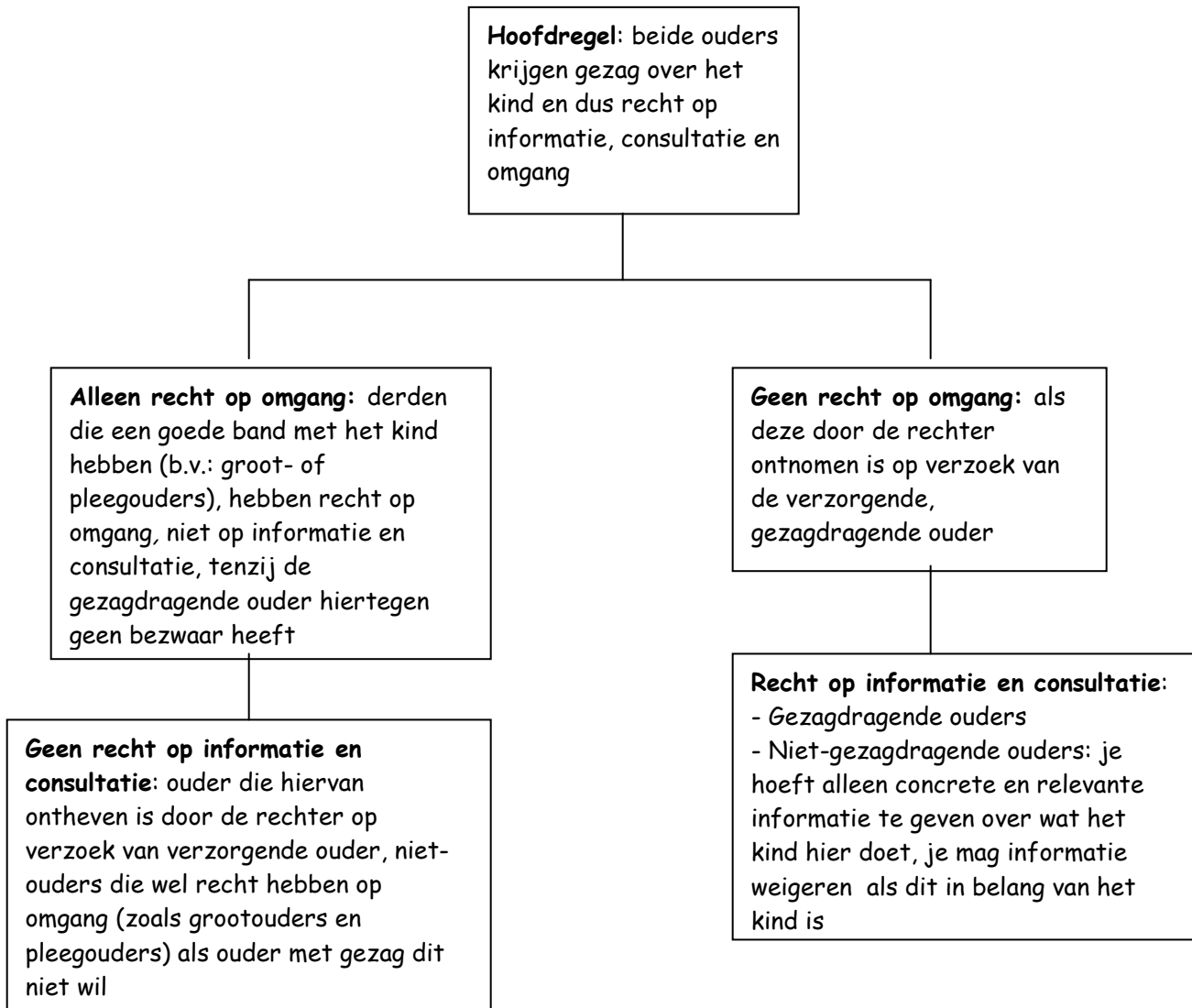
De gezagdragende ouder kan een verzoek indienen tot ontheffing van de omgang, informatie en consultatieplicht. Indien de rechter dit toewijst, hoeft je de niet gezagdragende ouder geen informatie meer te verschaffen. Dit gebeurt alleen als het in het belang van het kind is.

Een niet-ouder (zoals opa's en oma's) heeft sowieso geen recht op een informatie- en consultatieregeling. Wel heeft de niet-ouder soms recht op een omgangsregeling zoals hierboven al is aangegeven. Als zij het kind op komen halen hoeft je met hen dus niet de dagindeling te bespreken. Je hoeft met hen geen overdracht te doen, je hoeft hen ook niet te vertellen hoe het kind het op het kinderdagverblijf heeft, als de gezagdragende ouder dat niet wil.

Het belang van het kind gaat voor alles. Relevante zaken moeten wel doorgegeven worden. Als het kind bijvoorbeeld slecht heeft gegeten of als je de indruk hebt dat hij of zij ziek wordt, is het in het belang van het kind dat degene die hem of haar ophaalt dit weet.

Wanneer kindermishandeling één van de oorzaken van de scheiding is, is het aan te bevelen om, in het belang van het kind, alleen contacten te onderhouden met de verzorgende ouder/voogd. Je kunt hiertoe ook het protocol over kindermishandeling binnen Tinker Bell raadplegen.

Schema omgangsrecht, informatierecht, en consultatierecht

- Gezagdragende ouder: in principe zijn dit na de scheiding beide ouders. Beide hebben recht op omgang, informatie en consultatie.
- Verzorgende ouder: de ouder waar het kind zijn of haar hoofdelijk verblijf heeft: waar het kind het grootste gedeelte van de week verblijft.

Bijlagen

1. Algemeen: Kinderen die met een scheiding te maken krijgen

Ieder kind gaat ervan uit dat zijn of haar ouders bij elkaar blijven. Vooral jonge kinderen vinden dit zo vanzelfsprekend dat ze er niet aan twijfelen dat dit altijd zo blijft. Wanneer deze situatie plotseling verandert, kan het vertrouwen van een kind op de proef worden gesteld. Het vertrouwde is plotseling verdwenen. De scheiding is vaak nog maar het begin van een heleboel veranderingen in het leven van een kind.

Ook voorafgaand aan de scheiding is er vaak al een periode van spanning. Het kind weet na een scheiding vaak niet wat het verwachten kan en voelt zich vaak schuldig aan de ruzies tussen de ouders. De scheiding van ouders kan voor kinderen een ingrijpende verandering in hun leven zijn.

Een scheiding kan bij kinderen verschillende gevoelens oproepen. Als leid(st) er kan je hiermee te maken krijgen als je een kind op de groep hebt waarvan de ouders gescheiden zijn of gaan scheiden. Veel kinderen laten verdriet zien, maar ook boosheid ten opzichte van een ouder voor het creëren van deze nare situatie of het in de steek laten van de andere ouder.

Sommige kinderen zijn na een echtscheiding opgelucht en tevreden omdat er een einde is gekomen aan een nare periode van bijvoorbeeld veel ruzies. Deze gevoelens zijn vaak voor het kind, de ouders en de omgeving minder goed te begrijpen en kunnen kinderen erg in de war maken.

Ook is er een groep kinderen die weinig emoties laat zien. De scheiding lijkt hun weinig te doen, maar meestal is het tegendeel waar. Deze kinderen gedragen zich vaak extra lief of trekken zich terug om de ouders niet tot last te zijn.

Emotionele gevolgen van de scheiding

Kinderen leggen vaak een gedeelte van de schuld bij zichzelf. Gedeeltelijk omdat jonge kinderen zichzelf een grote rol toedichten in wat er om hun heen gebeurt. Vooral peuters kunnen de schuld erg naar zich toetrekken, omdat zij zichzelf nog erg als belangrijkste persoon in de wereld kunnen beschouwen.

Door de schuld op zich te nemen, proberen veel kinderen ook grip op de situatie te krijgen. Iets wat buiten hen om gebeurd is beangstigend en hebben ze niet in hun macht. Door de schuld op zich te nemen, krijgen ze het gevoel dat ze het ook weer kunnen herstellen.

Bijna alle kinderen blijven na de scheiding hopen dat het weer goed komt. Dit gevoel wordt versterkt als een van de ouders eigenlijk niet wil(de) scheiden en het kind dit weet. Het is van belang dat het kind weet dat de scheiding definitief is, hoe hard dit ook mag klinken. Door valse hoop heeft het kind meer verdriet.

Scheidingen kunnen ook onzekerheid opleveren. Bij sommige kinderen ontstaat de angst dat de andere ouder misschien ook weggaat. De scheiding kan het kind ook het gevoel geven dat de ouders niet genoeg om het kind geven. Waarom blijven de ouders dan niet bij elkaar, zoals het kind graag wil?

Als zij niet meer van elkaar houden, is het toch ook gemakkelijk om niet meer van het kind te houden? Kinderen kunnen hier bang van worden. Deze twijfels kunnen geuit worden door lastig, aandachtvragend gedrag: 'houden ze ook nog van me als ik vervelend doe'?

Ook zijn er kinderen die extra steunend zijn. Soms gaat dit zo ver dat het kind zich (gedeeltelijk) verantwoordelijk gaat voelen voor de ouder. Dit gebeurt vooral wanneer kinderen al wat ouder zijn op het moment dat hun ouders gaan scheiden. Deze situatie kan de gezinsverhoudingen verstoren. Als de ouder na enige tijd zijn taak weer op zich wil nemen, kan deze hierbij op verzet stuiten van het kind.

2. Reacties van en signalen bij kinderen in verschillende leeftijdsfasen

Mogelijke reacties van baby's

Baby's 0-5 maanden: de autistisch-symbiotische fase

Jonge kinderen zijn erg gericht op degene die hen het meest verzorgt. Er wordt nog geen onderscheid gemaakt tussen zichzelf en de buitenwereld. Bij baby's van 0-5 maanden spreekt men dan van een symbiotische relatie of van de autistisch-symbiotische fase. Dit houdt in dat de moeder of de belangrijkste vaste verzorger wel wordt gezien, maar het kind ervaart deze als een deel van zichzelf. Een zuigeling zal er weinig van merken wanneer zijn of haar ouders niet meer bij elkaar zijn. Maar zal wel sterk reageren op gevoelens van verdriet, spanning en rouw, ruzie en vijandigheid die een ouder doormaakt. Een baby kan verschijnselen vertonen zoals onrustig slapen, veel huilen, buikkrampjes (door spanning) slecht drinken en er kunnen allergieën optreden. Knuffels en warmte, maar ook regelmaat is hier belangrijk.

Baby's 5-10 maanden: de differentiatiefase

Bij baby's van 5-10 maanden spreekt men van de differentiatiefase. Het kind begint onderscheid te maken tussen zichzelf en zijn of haar verzorger. Het experimenteert met onderzoeken van het gezicht, wegglijden uit de arm en wegkruipen. Ook ziet het kind steeds meer het verschil tussen vertrouwde gezichten (vader, moeder, vaste verzorger) en vreemden. De bekende eenkennigheid is vaak het meest zichtbare gevolg.

In deze fase krijgen andere verzorgers naast de vaste verzorger een meer belangrijke rol. Het steeds experimenteren met weggaan en kunnen terugkeren bij de vertrouwde verzorger legt de basis voor een gevoel van veiligheid.

Vanzelfsprekend is het van belang dat het kind op het kinderdagverblijf te maken krijgt met zoveel mogelijk vaste leid(st)ers. Het kan van belang zijn om het kind wat extra tijd te geven om veiligheid te ervaren. Wanneer het kind zich door de scheiding extra onveilig voelt, zal de eenkennigheid ook heftiger zijn. Het kan zijn dat het kind de leid(st)er ook niet accepteert.

Baby's 10-18 maanden: de oefeningsfase

Bij baby's van 10-18 maanden spreekt men van de oefeningsfase. Het kind oefent zich steeds meer in zelf de wereld te ontdekken, ook los van de vaste verzorger. Het kind

gebruikt hiervoor vaak een knuffel e.d. als hulpmiddel om de angst voor de scheiding te verzachten.

Kinderen in deze fase kunnen een terugval hebben naar sterke eenkennigheid. Wanneer het kind al langer naar het kinderdagverblijf gaat, is het belangrijk om het kind zoveel mogelijk bij dezelfde leid(st)er te laten. Dan heb je meestal voldoende basis om het kind verder te helpen. Overleg bij eventuele overplaatsing naar een peutergroep met ouders en leiding wat de beste oplossing is: het kind meteen overplaatsen of nog voor een, vooraf vastgestelde periode, op de babygroep te laten. Zorg er ook voor dat het kind een langere periode heeft om te wennen op de nieuwe groep. Op deze manier houd je ruimte om te kijken wat voor invloed de scheiding heeft op een kind en kun je het alsnog eerder of later overplaatsen. Geef ruimte aan een eventuele terugval. Het kind zal sterk op zowel de ouders als op de leid(st)er terugvallen. Wanneer het kind geen knuffel heeft, kun je als leid(st)er de ouders vragen hiervoor te zorgen. Langzaam kun je het kind helpen om zich meer op z'n knuffel dan op jou alleen te richten. Door met het kind samen te spelen oefent het in vaardigheden met jou als veilige plek dichtbij. Gaandeweg kun je experimenteren door het kind alleen te laten spelen.

Reacties van dreumesen, peuters en kleuters

Peuters 18-24 maanden: de toenaderingsfase

De periode van 18-24 maanden wordt de toenaderingsfase genoemd. Het kind begint te begrijpen dat het los van de vaste verzorger bestaat en dat er ook concurrenten zijn (bijvoorbeeld andere kinderen). Je ziet dan ook dat het kind zich weer vast gaat klampen aan de ouders en ook aan de leid(st)er. Veel ouders maken zich ongerust en raken beklemd door het gevoel dat hun kind weer zo afhankelijk wordt. Deze periode van afhankelijkheid duurt meestal niet lang. Doordat de spraak zich ontwikkelt krijgt het kind weer nieuwe hulpmiddelen om zijn omgeving te verkennen en te controleren. Het geheugen ontwikkelt zich nu. Hierdoor kan het kind, de goede ervaring met de vertrouwde ouder en de leid(st)er, langer vasthouden. Voor de verdere ontwikkeling tot zelfstandigheid van het kind is het erg belangrijk dat het kind ook 'goede' ervaringen opdoet. Dat wil zeggen de ouder/verzorger moet er zijn als het pijn/verdriet heeft. Het kind moet niet afgewezen worden.

In geval van een echtscheiding van de ouders kan deze fase langer duren dan beschreven staat. Zeker wanneer de spraakontwikkeling even terugvalt. Dan komt het beeld boven van een trieste peuter van 2 die stil in een hoekje op zijn duim zit te zuigen, niets zegt en je alleen maar aankijkt. Wanneer een scheiding speelt in een gezin kan dit gedrag je een extra machteloos gevoel geven. Ook hier geldt weer dat het nu eenmaal extra tijd kost, geef het kind die tijd.

Je kunt het kind helpen door wat extra aandacht te besteden aan de spraakontwikkeling en de grove motoriek. Hierdoor krijgt het kind extra middelen om zich verder te ontwikkelen naar zelfstandigheid. Overschat hierbij het kind niet. De bekende kinderliedjes met bewegingen kunnen ook een goed hulpmiddel zijn om contact te maken en te houden met het

kind. Veel herhalen is belangrijk. De eerder genoemde 'goede' ervaringen zijn nu extra belangrijk. Probeer het kind zo snel en goed mogelijk te troosten bij pijn/verdriet. Misschien kun je in dit geval iets eerder dan normaal de ouders bellen als het kind niet te troosten is. Probeer voorzichtig te zijn met corrigeren. Belonen van 'goed' gedrag werkt vaak beter en geeft het kind meer veiligheid.

2- 3 jaar: bevestiging van de individualiteit

Het kind begint zich steeds meer aan te sluiten bij andere mensen dan de vaste verzorger. Het wordt een individu. Motorisch is het kind ook steeds beter in staat om zich vrij te bewegen en letterlijk afstand te nemen. Het kind leert nee zeggen. Het krijgt steeds meer controle over zijn omgeving. Duidelijk zichtbaar is de ontwikkeling tot individu wanneer het kind 'ik' kan zeggen. Ook het spel van het kind verandert. Het zet niet zomaar wat blokken op elkaar. Nee, het bouwt een huis. Het kind kan het spel nu gebruiken om iets na te spelen, iets te vertellen, zijn fantasie te uiten.

In deze fase ben je als leid(st)er van een kinderdagverblijf belangrijk voor het kind. Een van de belangrijkste middelen die je kunt gebruiken om het kind te helpen is het spel. Volg het spel van het kind zo veel mogelijk. Het kan zijn dat het kind via zijn (fantasie) spel jou wil vertellen wat hem dwars zit. Wees daar alert op en bespreek het znodig met de ouders. Ook kleien met z'n tweetjes kan tot verrassende verhalen leiden.

3-4 jaar: doorzetten van zelfstandigheid

Bij kinderen van 3-4 jaar zet de eerder ingezette lijn naar zelfstandigheid zich voort. Het kind kijkt niet alleen naar anderen. Het begint ook andere kinderen na te doen. Ook leert het kind spelen met andere kinderen. Het kind kan nu gedurende een langere periode gescheiden zijn van zijn ouders en leid(st)er zonder frustraties.

Wanneer de kinderen thuis door de scheiding in de knel raken, kunnen ze zich gaan afreageren op de andere groepsgenoten. Het streng corrigeren van het kind werkt vaak averechts.

Het kind zal zich nog meer geïsoleerd voelen. Toch wil je de andere kinderen hiertegen beschermen. Je kunt dan bijvoorbeeld met de groep mee gaan spelen. Hiermee geef je een voorbeeld van hoe je ook kunt spelen met anderen. Soms helpt het om het kind een andere individuele activiteit aan te bieden. Zeker als je merkt dat het een spel/activiteit met de groep (nog) niet aankan.

Verdere reacties van dreumesen, peuters en kleuters

Het kind heeft tijd nodig om de veranderingen te verwerken die een scheiding met zich meebrengt. Hoe lang dit duurt en hoe het kind precies reageert op deze veranderingen, is moeilijk te zeggen. Het hangt helemaal af van het karakter van het kind en van de situatie rondom de scheiding.

Wanneer de reactie van het kind op de echtscheiding komt, is niet te voorspellen. Sommige kinderen vertonen al voordat de scheiding officieel is uitgesproken, duidelijke veranderingen in hun gedrag. Aan andere kleintjes is lange tijd niets te merken, waardoor je je misschien afvraagt of ze wel begrijpen wat er is gebeurd. Deze kinderen reageren misschien pas na

afloop van alle gebeurtenissen, wanneer hun leventje weer in een rustiger vaarwater is terechtgekomen.

Peuters en kleuters zien het gezinsleven als iets vanzelfsprekends. Als dit wegvalt, kunnen ze in de war raken en kan hun zelfvertrouwen een deuk oplopen. Voor deze leeftijdsgroep kan het dagritme veranderen. De een protesteert bij het naar bed gaan of kan ineens slecht slapen. De ander wordt stil, kruipt in een hoekje en wil helemaal geen aandacht meer. Dit terwijl een derde zich extra aan je vastklampt en meer geknuffeld wil worden.

Manieren van uiten

Je kunt behoorlijk op de proef gesteld worden door een kind dat niet wil eten, opeens weer onzindelijk is geworden en het kan je wanhopig maken als een kind niet onder woorden kan brengen wat er aan schort.

Kinderen kunnen op verschillende manieren hun emoties, die gepaard gaan met de scheiding, uitten. Voorbeelden hiervan zijn:

Versterkte negatieve emoties

Het zou kunnen dat het kind na de scheiding meer driftbuien heeft, vaker dwarsligt en zich moeilijker gedraagt dan daarvoor. Vooral bij peuters is dit een bekende reactie. Deze emoties treden tijdens de peuterpuberteit al op de voorgrond. Probeer je geduld tijdens dergelijke opstandige buien zoveel mogelijk te bewaren. Toon respect voor de gevoelens van het kind en neem ze serieus, ook wanneer het bij het uiten van gevoelens gedrag vertoont zoals agressie. Met een begripvolle reactie bereik je vaak meer dan met een correctie. Probeer positieve gevoelens volop de ruimte te geven. Begeleiding bij negatieve gevoelens houdt in:

- Zonodig troosten.
- Gevoelens onder woorden brengen, zodat het voor het kind begrijpelijk wordt.
- Proberen een positieve/constructieve wending te geven aan negatieve gevoelens.

Terugval in de ontwikkeling

Sommige peuters en kleuters vertonen zogenaamde regressieverschijnselen in reactie op de scheiding van hun ouders. Ze gaan plotseling weer in hun broek plassen terwijl ze voorheen al lang zindelijk waren. Of ze willen niet meer zelfstandig lopen en eten, maar worden gedragen en gevoerd. Ook kunnen kinderen slecht gaan eten en zelfs overgeven.

Ook zijn er kinderen die (weer) beginnen met duimzuigen. Hiermee laat het kind zien dat hij (onbewust) terugverlangt naar die goede oude babytijd waarin alles nog veilig en vertrouwd was. Ook nu kun je het best begripvol reageren. Na een paar liefdevolle woorden is de kans groter dat het bij een korte terugval blijft, dan met gemopper en kritiek.

Slaapproblemen

De emoties van kleine kinderen kunnen zich ook openbaren in de vorm van angst voor het donker of voor het slapen gaan. Dit zijn veel voorkomende angsten die vaak ontstaan na ingrijpende veranderingen in een kinderleven. Vooral als kinderen een onregelmatige

slaapplek hebben (eerst bij de ene ouder, dan bij de andere ouder, dan op het kinderdagverblijf), kunnen zich problemen voordoen.

Het advies luidt opnieuw om begripvol en geduldig te reageren. Blijf even bij het kind en vertel hem dat je in de buurt bent als hij je nodig heeft.

Moeite met afscheid nemen

Behalve met slapen gaan kan het kind ook moeite krijgen met afscheid nemen. Hij kan namelijk het idee hebben dat de ouder, net als de ouder die vertrokken is, niet meer terugkomt. Het beste medicijn tegen deze angst bestaat uit geduld en begrip. Geef het kind de tijd om weer genoeg vertrouwen op te bouwen.

Het is belangrijk dat het kind zich (emotioneel) veilig voelt en, voor zover dat kan, een vertrouwensband heeft met de leid(st)ers. Het is van belang een warme en accepterende houding te tonen. Geef kinderen het vertrouwen en laat ze zien dat ze kunnen aankloppen om te knuffelen, op schoot zitten en om getroost te worden. Sluit aan op de behoefte van het kind, ga in op signalen die het afgeeft zoals huilen.

3. Aandachtspunten tijdens een gesprek met de ouders

Het kan lastig zijn om met ouders in gesprek te gaan als je problemen signaleert die jouw inziens te maken hebben met de scheiding. Als je beide ouders samen op bezoek hebt kan dit een ongemakkelijke sfeer met zich meebrengen. Uit een dergelijk gesprek kan blijken dat er iets anders aan de hand is. Het kan ook de ogen openen van ouders die tot nu toe alleen met het verwerken van hun eigen verdriet bezig waren, en daardoor minder zicht hebben gehad op hun kind. Hierdoor kunnen ze misschien schrikken van hetgeen je hen verteld: voor hen kan het nieuw zijn. Het kan ook net het duwtje zijn dat ouders nodig hebben om hulp te zoeken.

Probeer in het gesprek met ouders de zorgen die je hebt te delen door naast de ouder te gaan staan in plaats van tegenover elkaar. En weet dat, zoals al eerder is beschreven, veel gedrag van gescheiden ouders, waar jij het moeilijk mee hebt, 'gezond abnormaal gedrag' is: typisch voor iemand die in een crisis zit en hiermee geconfronteerd wordt.

Let in het gesprek met de ouders op de volgende punten:

- Maak vooraf het doel van gesprek duidelijk.
- Vertel de ouders wat je feitelijk is opgevallen aan het kind.
- Vraag de ouders of ze deze zorg herkennen.
- Vraag hoe ouders het kind thuis beleven.
- Respecteer de (ervarings-) deskundigheid van de ouders m.b.t hun kind.
- Spreek de ouders aan op hun verantwoordelijkheid als (gezamenlijke) opvoeder.
- Nodig de ouders uit om mee te praten door open vragen te stellen (wie, wat waar, hoe, wanneer...).
- Praat vanuit jezelf (ik zie dat, ik ben van mening dat).
- Wees eerlijk en open, pas op voor vrijblijvendheid (de situatie waarin ouders zich niet verplicht voelen iets met de situatie te doen).
- Vraag aan de ouders hoe zij de geuite zorg beleven.

- Leg afspraken en besluiten na afloop van het gesprek kort en zakelijk vast en geef de ouders en directie hier een kopie van.
- Probeer in het gesprek die invalshoek te kiezen die aansluit bij de specifieke cultuur en gewoonten van een gezin.

Wanneer je met ouders jouw zorg over een kind wilt bespreken, kun je gebruik maken van 'hulpzinnen'. Hieronder volgen enkele voorbeelden:

Inleidende zinnen:

- Ik wil graag met u praten over een verandering in het gedrag van uw kind
- Er is een verandering ontstaan in de groep, sinds uw kind....

De werkelijke boodschap:

Vanuit het benoemen van feiten, kan die als volgt luiden:

- Mij valt op..., het lijkt of...
- Ik merk, ik hoor, ik zie, ik denk...
- Uw kind is de laatste tijd wat stiller (ongeconcentreerder, aanhankelijker, rumoeriger, drukker, afwezig, boos, geheimzinniger, naar andere kinderen toe) en daar maak ik me zorgen over....
- Uw kind heeft de laatste tijd wat moeite met andere kinderen, mij valt op...
- Uw kind is de laatste tijd erg aanhankelijk en vraagt veel aandacht. Hoe ervaart u dat zelf?
- Hoe gaat dat bij u thuis?
- Mij valt op dat uw kind een terugval heeft op het gebied van.....

Het vervolg:

Ik wil graag nog eens met u praten om te kijken of er verandering in het gedrag van uw kind heeft plaatsgevonden.

- Vraag de directie om advies of ondersteuning voor gespreksvoering met ouders. Ook zijn er instellingen die om advies gevraagd kunnen worden. Deze staan vermeld in de sociale kaart.
- Vraag aan een collega of de directie of deze het gesprek met jou wil oefenen.

Tips in de omgang met de ouders:

Het belangrijkste is dat je alert blijft op veranderingen bij het kind. Bedenk daarbij dat lang niet alle veranderingen direct met de scheiding te maken hoeven te hebben. Een goed contact met beide ouders is van belang. Draai niet om de hete brij heen. Als je merkt dat het kind vreemd reageert of als je problemen bij het kind signaleert, probeer dan ook met de ouders te praten over de scheiding. Verder niet, want dan kun je teveel betrokken raken in de strijd. Je kunt een belangrijke steun zijn voor de ouders. Zij moeten ook wennen aan de nieuwe manier waarop ze nu ouder zijn. Vermijd discussies over de andere ouder. Het zal lang niet altijd mogelijk zijn om de scheiding met hen te bespreken. Zeker als deze met veel ruzie gepaard is gegaan.

Tips vanuit het standpunt van respectievelijk de gescheiden ouders en het kind zelf:

- Blijf openstaan voor beide ouders. Laat je niet meeslepen door partijdigheid. Het 'gelijk' van één van de beide ouders vaststellen is voor jou een onmogelijke opdracht.
- Ook voor het kind is het belangrijk dat je respect op blijft brengen voor beide ouders. Kinderen hebben het moeilijk als hun beide ouders uit elkaar gaan en moeten loyaal kunnen blijven aan beide.
- Besef dat veel gedrag van gescheiden ouders, waar jij het moeilijk mee hebt, 'gezond abnormaal gedrag' is: typisch voor iemand die in een crisis zit en soms zelfs naar de eigen kinderen toe een (tijdelijk) destructieve houding aanneemt.
- Zowel voor de ouders als voor het kind is het van belang dat het kinderdagverblijf zich opentstelt als een zorgzame instelling die aanvaardt, begrijpt en ondersteunt.

4. Aandachtspunten tijdens een gesprek met het kind

Een gesprek met het kind kan mogelijk extra informatie bieden over de situatie waarin het kind zich bevindt. Hieruit kan naar voren komen hoe het kind zich voelt en dit kan een eventuele aanwijsbare reden zijn voor (afwijkend) gedrag van het kind. Het is niet de bedoeling dat het kind ondervraagd of uitgehoord wordt. Het heeft tot doel je een beetje in te leven in de gevoelswereld en eventueel verandert gedrag van het kind.

Tips voor een gesprek:

- Voer het gesprek met een open houding.
- Sluit aan bij waar het kind op dat moment mee bezig is: knutselen, een spel, een tekening.
- Ga op de zelfde hoogte zitten als het kind en kies een rustig moment uit.
- Steun het kind en stel het op zijn gemak.
- Gebruik korte zinnen en stel maar één vraag tegelijk.
- Vraag belangstellend en betrokken, maar vul het verhaal niet aan voor het kind.
- Begin met open vragen (**wat** vind je vervelend, **waarom** ben je verdrietig, **wanneer...**, **wie...**, **waar...**) en wissel deze af met gesloten vragen (**Ging** je daarom huilen, **vond** je dat wel of niet leuk, op deze vragen kan meestal met ja of nee geantwoord worden).

5. Interne contactpersonen

- Naam: **Chantal Gertenaar (directeur)**
Telefoonnummer: 079-3167555
- Naam vervanger: **Angela van Uden (ass. leidinggevende)**
Telefoonnummer: 079-3167555

6. Invulblad geraadpleegde/benaderde instellingen:

Hieronder kun je de gegevens van de instellingen invullen die benaderd zijn. Kopieer het blad en voeg het toe aan een eventueel dossier.

Instelling: .....

Adres: .....

Telefoonnummer/fax: .....

E-mail: .....

Contactpersoon: ..... **Tel.:** .....

De instelling biedt: advies / consult / melding / hulpverlening / ondersteuning / voorlichting

Beschrijving werkwijze instelling:

.....
.....
.....

Instelling: .....

Adres: .....

Telefoonnummer/fax: .....

E-mail: .....

Contactpersoon: ..... **Tel.:** .....

De instelling biedt: advies / consult / melding / hulpverlening / ondersteuning / voorlichting

Beschrijving werkwijze instelling:

.....
.....
.....